

תורת הבטחון

פרשת שמיני

מעלת הבטחון אע"פ שעובר עבירות

והוכיח הגר"א מהגמ' הנ"ל (מובא בלשון שלמה פ"א) וז"ל, "ועיקר הכל הוא הבטחון, ומי שהוא מחוסר בטחון אין תורתו מתקיים בידו וכו', ומי שלבו טוב במדת הבטחון אף על פי שעובר על עבירות חמורות, הוא יותר טוב ממי שמחוסר בטחון שעי"ז בא לידי קנאה ושנאה, אע"פ שעוסק בתורה ובגמילות חסדים, שכל זה אינו אלא לעשות שם", עכ"ל. דברים נוראים! והדברים תמוהים מאוד, מה הביאור בזה, מדוע מי שבוטח בה' הוא יותר טוב ממי שמחוסר בטחון ועוסק בתורה? אה"נ הוא חטא גדול, שמחוסר בטחון, אבל הרי הוא עדיין עוסק בתורה, ועושה מעשים טובים, וצ"ב.

ודברי הגמ' הנ"ל הם המקור ליסוד מה דאיתא במדרש (ילקוט שמעוני תהלים רמז תשי"ט) וז"ל, "רבי אליעזר ורבי תנחום בשם רבי ירמיה אפילו רשע ובוטח בה' חסד יסובבנו", עכ"ל. וביארו המפרשים (מהרש"א וכן יחידים) דבאמת כלל ישראל נתחייבו כליה, אבל כיון שבטחו בהשי"ת, זכו שלא באו עליהם פורענויות, ורק שפך חמתו על עצים ואבנים. הרי מכח מדת הבטחון זכו גם למה שלא היו ראויים. ומה שזוכים מכח מדת הבטחון אינו תלוי כלל בזכויות האדם. וזהו ממש כמו מה שכתב רבינו בחיי (סוף פר' עקב) וז"ל, "ומי האיש הירא ושם ה' מבטחו ינצל מן הצרה אף על פי שהיתה ראויה לבא עליו", עכ"ל. וכ"כ החפץ חיים (נפלות ישראל פ"ט) וז"ל, "ודע עוד דמדת הבטחון אין תלוי בזכותים שאפילו הוא אדם שאינו הגון, אך שחזק בטחונו בה' כח הבטחון מגין עליו ומתחסד עמו השי", כ"כ הגר"א וכו'". עכ"ל. ודבר זה צ"ב, מדוע מדת הבטחון אינו תלוי כלל בזכותים, הרי הסברא נותנת דאם אחד חטא יש דין וחשבון, ואמאי יזכה למה שאינו ראוי מכח מדת הבטחון, וצ"ב.

גן עדן רק להבוטחים בה'

איתא במדרש (שמות רבה פ"א, ט): "ועתידה גן עדן להיות צועקת ואומרת: תן לי צדיקים, אין לי עסק ברשעים ... ולמי אני מבקשת, לאותן שהיו בטוחים על שמך ... ועתידה גהינם להיות צועקת ואומרת: אין לי עסק בצדיקים, ולמי אני מבקשת - לרשעים, להבלי שוא, לאותן פועלי השוא. והקב"ה אומר: תנו לזה צדיקייא ולזו רשיעייא", עכ"ל. הרי מבואר מדברי המדרש, שגן עדן מבקשת צדיקים, ומי הם הצדיקים שהיא מבקשת, הם הצדיקים הבוטחים בה'! ודבר זה צ"ב מדוע גן עדן הוא רק להבוטחים בהשי"ת. מי שעסק בתורה ובמעשים טובים ולא היה לו מדת הבטחון בהשי"ת, וכי לא יזכה לגן עדן - אתמהא?

הבוטח בה' מגין על עירו מן הפגעים

ועוד יש להעיר, דהנה החובת הלבבות (שער הבטחון, פמ"ה) פירט התועלויות של הבוטח בה', וכתב שם וז"ל, "והבוטח בה', כאשר יודע

בענין גודל מעלת הבטחון

אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה את הגמל כי מעלה גרה הוא ופרסה איננו מפריס טמא הוא לכם (יא, ד)

הנה הגמל והשפן הארנבת יש להם סימן טהרה שהם מעלי גרה, אבל יש להם סימן טומאה שאינם מפריסים פרסה. ואילו החזיר הוא להיפך, יש לו סימן טהרה שהוא מפריס פרסה, אבל אין לו סימן טהרה של מעלה גרה. ובמדרש (רבה פ"א, ט) דרש: "גמל" - זו מלכות בבל. "שפן" - זו מדי. "ארנבת" - זו מלכות יון. "חזיר" - זו מלכות אדום. ולמד כן מכמה פסוקים ע"ש.

וביאר הגר"א דברי המדרש על פי דברי הגמ' ביומא (ט, ג): "מקדש ראשון מפני מה חרב? מפני שלשה דברים שהיו בו: עבודה זרה, וגלוי עריות, ושפיכות דמים וכו', אבל מקדש שני, שהיו עוסקין בתורה ובמצוות וגמילות חסדים מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת חנם. ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות: עבודה זרה, גלוי עריות, ושפיכות דמים. רשעים היו, אלא שתלו בטחונם בהקב"ה וכו', רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרווייהו: ראשונים שנתגלה עונם - נתגלה קצם, אחרונים שלא נתגלה עונם - לא נתגלה קצם. אמר רבי יוחנן: טובה צפורן של ראשונים מכריסן של אחרונים. - אמר ליה ריש לקיש: אדרבה, אחרונים עדיפי, אע"ג דאיכא שעבוד מלכות - קא עסקי בתורה! אמר ליה: בירה תוכיח, שחזרה לראשונים ולא חזרה לאחרונים. שאלו את רבי אלעזר: ראשונים גדולים או אחרונים גדולים? - אמר להם: תנו עיניכם בבירה. איכא דאמרי, אמר להם: עידיכם בירה", ע"כ.

וביאר הגר"א שדורות הראשונים - מלכות בבל, מדי, ויון, דומים לבהמות שיש להם סימני טהרה רק בפנים - "מעלה גרה". אבל מבחוץ יש להם סימני טומאה. שמבחוץ הם עברו על הג' עבירות חמורות שהם ביהרג ואל יעבור, ומ"מ בפנים היה להם מדת הבטחון [ומעלה גרה מורה על מדת הבטחון]. ומשום הכי הראשונים שנתגלה עונם - נתגלה קיצם. אבל דורות האחרונים דומים לחזיר, שיש לו סימן טהרה רק מבחוץ - "מפריס פרסה", אבל בפנים אין לו סימני טהרה. והיינו שמבחוץ לא היו עושים עבירות רעות, אבל מבפנים לא היה להם מדת הבטחון. ששורש השרשים של שנאת חנם מיוסד על חסרון אמונה ובטחון בהשי"ת. שחובה גמורה להאמין באמונה שלימה, שלא יתכן שאף בן אדם בעולם יעשה שום רעה לאדם אחר אם לא נגזר כך מאת השי"ת - ועי"כ אין מקום כלל לשנאת שום יהודי. [ועל דרך זה כתב החינוך לבאר שורש איסור נקמה (מגוה נ"א) ע"ש]. וכיון שבדורות האחרונים לא נתגלה עונם - לא נתגלה קיצם.

בטחוננו, יגדל בעיני הבריות ויכבדוהו בני אדם, ויתברכו בקרבתו ובראייתו, ויהיה גורם לתקנת עירו ולדחות הפגעים מעל אנשי מקומו, כמו שכתוב: וצדיק יסוד עולם, וכענין לוט בצוער, עכ"ל. ויש לבאר, הרי פסוק זה – "וצדיק יסוד עולם", לא איירי במי שבוטח בה, רק במי שהוא צדיק? וע"כ צ"ל בכוונתו, דרך מי שהוא בוטח בה נקרא "צדיק". וכן מפורש בדברי רבינו בחיי (פתיחת פרשת פתח) וז"ל בא"ד: **"וידוע שאין אדם נקרא צדיק אלא הבוטח בו**, כענין שכתוב (משלי כג, 6): "וצדיקים ככפיר יבטח", עכ"ל. וצ"ב מדוע זהו הגדר של צדיק, מדוע רק מי שבוטח בה הוא הנקרא צדיק?

ועוד מבואר בדברי החובת הלבבות, שמעלת הבטחון יש בכוחה לדחות הפגעים מעל אנשי מקומו, וצ"ב, דהיכן מצינו כן שיש למדת הבטחון כח להגן? ובשלמא ג' הדברים שעליהם העולם עומד, תורה, עבודה, וגמילות חסדים, בהני אפשר להבין שיש בכחם להגין מן הפגעים, כיון שעליהם גופא העולם עומד. אבל מה ענין מדת הבטחון?

רחמנא ליבא בעי

הגר"א כתב שהטעם שדורות הראשונים היו יותר טובים מדורות האחרונים מפני שהיה לבם טוב במדת הבטחון הוא משום **"דרחמנא לבא בעי"**. דאיתא בסנהדרין (ק, ט): "אמר רבי: ארבע מאה בעייתא בעו דואג ואחיתופל במגדל הפורח באויר, ולא איפשט להו חד. אמר רבא: רבותא למבעי בעיי ... **אלא הקב"ה ליבא בעי**", ע"כ. וביאר התורת חיים וז"ל, **"שהכל תלוי בלב כי בו משכן הנשמה, וכל האיברים גירי בתריה, וכל העוסק בתורה ומצות ואין לבו לשמים, הרי הוא כגוף בלא נשמה, ונמשל כבהמות נדמו**, והיינו דאמר בפ"ב דפרקי אבות רואה אני את דברי ר' אלעזר בן ערך שאמר לב טוב מדבריים, שבכלל דבריו דבריים", עכ"ל.

ויש להאריך קצת בענין זה, דזהו כל העבודה המוטלת על יהודי כל ימי חייו בהאי עלמא. האבן עזרא כתב (שמות נב, טו): "ריקי מוח יתמהו, מה עשה משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה. ולא ידעו, אם יעמוד שם עם ה' כמספר הזה וכפל כפלו שנים, לא יוכל לדעת חלק מאלף ממצעה השם ודרכיו וסוד כל המצוות שצוהו, **כי יחשבו כי המעשה העיקר. ואיננו, רק הלבב והמעשה, והלבב והלשון להרגיל. וכן כתוב (דברים ל, ט): בפין ובלבבך לעשותו. וקדמוניו אמרו: רחמנא לבא בעי. ושרש כל המצוות עד שיאהב את השם בכל נפשו וידבק בו, וזה לא יהיה שלם אם לא יכיר מעשה השם בעליונים ובשפלים וידע דרכיו. וככה אמר הנביא (יחזקאל ט, כג): כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי", עכ"ל. וע"ע במש"כ הפלא יועץ (בענין עשרות ט) וז"ל, **"והנה עיקר עבודת השי"ת ושלמות העבודה תלוי בדבקות המחשבה ובכונת הלב ביראה ואהבה ושמחה והכנעה רבה, דרחמנא לבא בעי". זה כלל גדול בתורה ובעבודת השי"ת**", עכ"ל. הרי מבואר שתכלית כל יהודי בהאי עלמא, לדבק בלבו, לאהבה וליראה את ה', ולהיות כל כוונת לבו ומחשבתו, לעבוד את השי"ת.**

המחוסר בטחון - סכנה גדולה

וביאר הגר"א (אמונה והשגחה סי' ט"ז) דכמו שבחולי הגוף יש אברים פנימיים ויש אברים חיצוניים, ואם יש חולי באבר חיצוני אינו סכנה

כל כך, שהרי הוא יכול להתרפא בקל בזמן קצוב. אבל אם יש סכנה באבר פנימי כמו הלב, אפילו אם כל האברים החיצוניים בריאים, הרי הוא חולה מסוכן, ורפואתו קשה מאוד. כן הוא ענין דורות הראשונים, שהיה להם מדת הבטחון, וא"כ לבם היה טוב, והלב הוא שורש כל המצוות. ויש להוסיף מה שכתב החפץ חיים (פתיחה למשנה בצורה חלק ג') שכל תרי"ג מצוות הם כנגד אברי האדם, ומצות "אמונה" הוא כנגד "הלב והראש". והם עיקר חיותו של האדם. שתכלית כל יהודי היא שתהא מושרשת בלבו האמונה והבטחון, ורק על ידי זה, לבו טוב לעבוד את השי"ת. [וכ"כ רבינו בחיי (צמדג טו, טו): "שהלב מנהיג כל הגוף - וכל האברים נמשכין אחריו"].

הבוטח בה' - עובד ה'

וא"כ מובן היטב מדוע מי שבוטח בה' הוא יותר טוב ממי שמחוסר בטחון ועוסק בתורה, שהתכלית בכל עבודת ה' אינו רק לעשות את מעשה המצוות בלי שום מחשבת הלב, שזהו רק מעשה קוף בעלמא, ואין כאן עבודת ה'. וזהו כוונת הגר"א שהעוסק בתורה בלי בטחון - אינו אלא לעשות לו שם". והרי הוא עובד את עצמו, ואינו עובד את השי"ת. וע"כ חסר בעיקר הערך והשוויות של תורתו. אבל מי שבוטח בה', אף אם הוא עובר עברות חמורות, כיון שיש לו בטחון, הוא יותר טוב ממי שאין לו בטחון, משום שעבודתו של הבוטח בה', הוא עסק בעבודת ה', ולא עסק של עצמו! וכל העבירות שעשה אינם רק משום שנתפס ביצרו. אבל לבו טוב - והרי הוא עובד ה'.

ולפי כל הנ"ל מובן היטב מדוע גן עדן מבקשת את הצדיקים שבוטחים בה'. שזהו התכלית האמיתי, וכדי להיות עובד ה' באמת, צריך שיהא לבו טוב במדת הבטחון. וע"כ גן עדן מבקשת את העובדים השי"ת באמת - והם הם הבוטחים בהשי"ת, דרך מי שיש לו מדת הבטחון, לבו טוב לעבוד את ה' - "דרחמנא לבא בעי".

אפילו רשע ובוטח בה' חסד יסובבנו

ובזה מובן היטב מדוע 'אפילו רשע הבוטח בה' חסד יסובבנו', שהרי אפילו אם כבר עבר על עבירות חמורות, מ"מ כיון דעכשיו יש לו מדת הבטחון, א"כ עכשיו הרי הוא עובד את ה' באמת. ולא עוד, אלא שהוא שב ומקרב עצמו להיות דבק בהשי"ת. וע"כ ראוי לו לזכות לכל טוב שבעולם!

והבוטח בה' הרי הוא אהוב מאוד אצל קוב"ה, דכתיב (תהלים כג, ט): "גל אל ה' יפלתהו יצילהו כי חפץ בו". ולשון "גל" ביארו המפרשים שהוא לשון של בטחון, ומי שהוא בוטח בה', השי"ת חפץ בו, ונעשה אהוב אצל קוב"ה. וע"כ השי"ת שומע לתפילתו ועושה רצונו.

וכן איתא במדרש תהלים (כג) "גל אל ה' יפלתהו - גלגל עלי ואנא טעין, הדא הוא דכתיב (תהלים נה, כג): השלך על ה' יהבך וכו', כי חפץ בו - אמר ר' שמעון בן לקיש בשלש לשונות של חיבה חיבב הקב"ה את ישראל, אלו הן, בדביקה, בחשיקה, בחפיצה", ע"כ. הרי להדיא שהבוטח בה', נעשה אהוב, ודבוק, והקב"ה חפץ בו. ומשום הכי השי"ת עושה רצונו של הבוטח בו.